

RAZSTAVE EXHIBITIONS

LA DOCTORA – ŽIVLJENJE IN DELO SLOVENSKE ZNANSTVENICE V PARAGVAJU

Muzeološke dileme ob pripravi razstave v času pandemije covid-19

Tanja Roženbergar

221

V Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) smo že nekaj časa načrtovali podrobnejšo proučevanje in predstavitev življenja in dela dr. Branislave Sušnik, raziskovalke staroselskih skupnosti Paragvaja. Za razvoj takšnega projekta je bilo ključno povezovanje z Etnografskim muzejem Dr. Andrés Barbero v Asunciónu, ustanoviteljem Fundacije La Piedad. Muzej je vse do svoje smrti leta 1996 vodila in razvijala dr. Sušnikova. Adelina Pusineri, sedanja direktorica in dolgoletna strokovna sodelavka Sušnikove, je že leto po njeni smrti (tudi na željo Sušnikove) obiskala etnografski muzej v Ljubljani. Sledila je terenska raziskava takratne kustodinje za zunajevropsko etnologijo dr. Marije Mojce Terčelj v Paragvaju. Sodelovanje se je obudilo in po dvajsetih letih sta leta 2018 muzeja podpisala listino o sodelovanju s ciljem raziskati gradivo in ob stoletnici raziskovalke rojstva leta 2020 pripraviti skupno razstavo.

Osrednja izpovedna moč načrtovane razstave z naslovom *La Doctora: Življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju* avtorice dr. Marije Mojce Terčelj je temeljila na originalnih predmetih in dokumentih, ki bi obiskovalcu omogočili posebno doživetje predstavljenih vsebin in spoznavanje osebnosti in načina dela »La Doctore«. Originalni muzejski predmet kot verodostojen in avtentičen ter unikaten material s svojo avro sporoča informacije na različnih nivojih in obiskovalcem ponuja izjemno in enkratno muzejsko izkušnjo ob vzpostavljanju stika in spoznavanja z originalom.

Prav tako smo načrtovali postavitev muzejske delovne sobe dr. Branislave Sušnik, v kateri bi s pomočjo osebnih predmetov, knjižnice, zapiskov in drugih dokumentov ter prejetih številnih nagrad za znanstveno delo predstavili njen delovno-intimni prostor, v katerem je znanstvenica bivala, raziskovala in razmišljala. Delovni kabinet dr. Sušnikove je v Etnografskem muzeju v Asunciónu heterotopični intimni prostor spomina, v katerega lahko vstopijo samo izbrani. Tudi v naši muzejski ambientalni postavitvi smo želeli ujeti »njene duha«, ki je na neki način še vedno prisoten v tem muzejskem prostoru in zaradi nedotakljivosti izraža globoko spoštovanje in poklon osebnosti dr. Branislave Sušnik.

Na dolgem seznamu gradiva, pripravljenega za pot preko oceana, so bili skrbno izbrani izjemni muzejski predmeti staroselskih skupnosti Čamakoko: palice za igro, prsni okras iz posameznih peres in peresnih zvilkov, torbe, spletene iz caraguataja. Prav

Delovna soba dr. Branislave Sušnik (foto: Gabriela Zuccolillo, 2021)

tako predmeti iz skupnosti Čiripa: obredni oltar, šamanski diadem, lesena posoda ter lesene živalske figurice, ogrlice iz semen, lovske puščice in drugo gradivo. Originalno gradivo bi bilo prvič razstavljeno v Sloveniji in tudi prvič zunaj muzeja v Asunciónu. To so redki predmeti, predvsem iz petdesetih let, ki jih je na svojih terenskih raziskavah zbrala raziskovalka. Prav tako smo načrtovali predstavitev originalne terenske opreme dr. Sušnikove, originalne različne dokumente, izbrane njene osebne predmete in terenske zapiske. Številčno skromni predmeti iz zbirke SEM bi pomenili le dopolnitev predstavljenega gradiva.

Program sodelovanja in načrtovanja skupne razstave smo torej zastavili neposredno pred globalno pandemijo covid-19, ki je že na začetku leta 2020 zajela celoten planet in hipno omejila ter spremenila naš način dela. Bolj ko se je kriza zaradi covid-19 poglobljala in stopnjevala, bolj se je odmikal naš zastavljeni cilj. Postal nam je jasno, da bo transport gradiva še nekaj časa neizvedljiv in originalni predmeti za nas nedosegljivi.

V tej veliki muzeološki dilemi, ki nas je odmaknila od originalov, na katerih smo gradili osnovno atraktivnost razstave, smo se odločili, da projekt razvijamo naprej, a s pandemiji prilagojenimi nalogami in programi. Sklenili smo, da vzpostavimo projekt digitalizacije gradiva v etnografskem muzeju v Asunciónu in izbrano razstavno gradivo predstavimo v digitalnem mediju. Razstavljeni eksponati pa so le iz zbirke SEM in osebne zbirke avtorice razstave.

Tak spremenjen načrt je pomenil popolnoma nov in velik izziv, tako vsebinski, muzeološki, strokovni, tehnični in finančni. Osnovno gradivo za razstavo niso predstavljali več originalni muzejski predmeti in dokumenti, temveč njihove virtualne kopije v digitalnem formatu. Na podlagi pogodbe o sodelovanju med muzejema in po

Staroselske kulture vzhodnega Paragvaja na razstavi *La Doctora* (foto: Blaž Verbič, 2021)

naročilu SEM se je izvedla dokumentacija in digitalizacija v treh segmentih: digitalizacija dokumentov, digitalizacija (in retuširanje) fotografij in studijsko fotografiranje muzejskih predmetov. Delo je po naročilu opravila predlagana strokovnjakinja iz Paragvaja, fotografinja in antropologinja Gabrijela Zucolillo. Zaradi težje dostopnih delovnih materialov in tehnične opreme je to delo v Paragvaju precej dražje kot pri nas, kar je za SEM pomenilo velik dodatni finančni izziv. Izvedena je bila digitalizacija 122 dokumentov, 140 studijskih fotografij muzejskih predmetov in gradiva in digitalizacija 50 starih fotografij. Za to gradivo smo pridobili tudi avtorske pravice za uporabo na razstavi v SEM, za virtualno razstavo, za vse publikacije in aktivnosti povezane z razstavo ter za znanstvenoraziskovalne namene.

V delovno skupino za pripravo razstave, ki komunicira predvsem z digitalnimi posnetki, se je vključila tudi strokovnjakinja na področju novih medijev, potrebni so bili novi avtorski koncepti, grafično oblikovanje dodatnih vizualnih sporočil in prožnost pri preoblikovanju arhitekture razstave, prvotno koncipirane na materialnem gradivu.

Zaradi omejitve zbiranja oseb je tudi odprtje razstave potekalo na spletnih medijih. V izvedbo tega dogodka, ki smo ga izvedli v prostorih razstave 20. aprila 2021, smo vključili dodatne strokovnjake in potrebovali dodatno tehnično opremo za direktni prenos javljanja iz muzeja.

Z uvedbo hibridnega modela razstave (fizična razstava z virtualnimi vsebinami) smo ob zaključku realizacije nedvomno bogatejši za novo kulturno-muzejsko izkušnjo.

SEM kot rezultat projekta hrani t. i. Fond Branislave Sušnik, ki obsega digitalizirano gradivo zbirk Etnografskega muzeja v Asunciónu in pomeni učinkovit most podajanja

gradiva med dvema kontinentoma. Digitalizirano gradivo je urejeno v muzejskem dokumentacijskem sistemu Galis in dostopno v znanstvenoraziskovalne namene, tudi v globalnem smislu. Prav s tem delom smo zbirki dodali novo dinamiko in vzpostavili most do sodobne publike in uporabnikov v digitalizirani dobi. Gradivo je urejeno v novo ustanovljenem fondu SEM, imenovanem po Branislavi Sušnik, v Kustodiatu za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji. Fond obsega digitalizirano in fotografirano gradivo v visoki resoluciji: 70 skeniranih dokumentov (dokumenti, osebni dokumenti Branislave Sušnik), 85 studijskih fotografij muzejskih predmetov, 100 skeniranih in retuširanih fotografij in pet avdiovizualnih posnetkov (terenski posnetki, pričevanja, intervjuji). Skupaj je digitaliziranih 255 enot.

224

Ženske torbe iz niti caraguatá, staroselske kulture Chaca na razstavi *La Doctora* (foto: Blaž Verbič, 2021)

Digitalizirano gradivo različnih staroselskih skupin Paragvaja sodi v muzejih med t. i. gradivo kultur sveta, v evropskih muzejih pogosto poimenovano tudi zunajevropsko gradivo. Tovrstna kulturna dediščina, hranjena v evropskih muzejih, je v novejšem obdobju že nekaj časa predmet poglobljenih kritičnih razprav v zvezi z načini pridobitve in možnostmi vračanja iz evropskih muzejev v dežele izvora. V novejšem času se je tej paradigmi pridružil tudi obširen strokovni diskurz o kolonialnosti muzejev in njihovi nujni dekolonizaciji. Večdesetletne razprave so že pripeljale do nekaterih odločilnih in konkretnih potez v smeri vračanja gradiva v dežele izvora, prav v začetku leta 2021 nas je dosegla vest o vračanju t. i. Beninskih bronz iz nemških muzejev v današnjo Nigerijo. Zato na tem mestu model digitalizacije zbirk izpostavljam tudi kot primer presejanja lastninjenja materialnih artefaktov in kot možnost virtualne in globalne raziskovalne dostopnosti gradiva, ne glede na to, kje je originalno gradivo hranjeno in kdo je njegov lastnik.

Pandemija covid-19 je tako vzpodbudila nekatere ključne inovacije v muzejih in odprla mnoge muzeološke dileme, ki so se na kulturnem področju zarisovale že pred njo. Potrdilo se je, da komuniciranje muzejev v digitalni dobi potrebuje digitalna znanja, digitalno opremo, digitalizirano gradivo, digitalizirano kulturno infrastrukturo. Soočamo se s preobraženimi »delovnimi okolji«, novimi raziskovalnimi pristopi in metodami dela, virtualno komunikacijo in digitalno prezentacijo muzejskega gradiva ter njegovo boljšo dostopnostjo. V ospredje se postavljajo vprašanja o načinih dostopnosti in uporabe zbirk in razstav na spletnih in družbenih omrežjih. Priča smo razmahu novodobnih oblik kulturnih izkušenj, digitalizacije kulturnih infrastruktur in osvajanja novih digitalnih znanj muzeologov in kustosov.

Ovratni okras iz papagajevih peres, Chamacoco, 1931 (foto: Gabriela Zuccolillo, 2021)

Zato je projekt *La Doctora – življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju*, ki je nastajal in se razvijal v času treh valov pandemije, dober primer covid-19 muzeološke transformacije. Razstava je svojo pričevalno moč sprva gradila prav na predstavitvi originalnih predmetov in dokumentov iz zbirk Etnografskega muzeja v Asunciónu, a lahko si priznamo, da močne učinke in pozitivne odzive prepleta tudi v svoji transformirani digitalni podobi.

Primer razstave *La Doctora* dokazuje, da so izpovedna moč in atraktivnost ter visoka strokovnost in strateška naravnost in poslanstvo možni oz. nujni tudi v polju digitalizirane in virtualizirane kulturne dediščine. S koncem pandemije naša digitalna sedanost in prihodnost ne bo izginila, nasprotno, še bolj se bo utrdila, zato je delo, raziskovanje in komunikacija kot nova oblika digitalne izkušnje že v tem trenutku del našega rednega dela in naša realnost.

Razstava *La Doctora: življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju* je bila na ogled v pritličju razstavne hiše SEM med 20. 4. 2021 in 2. 1. 2022. Njen častni pokrovitelj je bil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Pripravil jo je Slovenski etnografski muzej, zanj direktorica Natalija Polenec. Avtorica razstave je dr. Marija Mojca Terčelj, Fakulteta za humanistične študije Koper, Univerza na Primorskem. Programski svet razstave sestavljajo dr. Marija Mojca Terčelj (Univerza na Primorskem), dr. Marko Frelih in dr. Tanja Roženberger (Slovenski etnografski muzej), Adelina Pusineri in mag. Raquel Zalazar Echauri (Etnografski muzej dr. Andrés Barbero, Fundacija La Piedad, Asunción) ter dr. Irene Mislej (zunanja sodelavka). Vodja razstavnega projekta je dr. Tanja Roženberger. Besedila so pripravili dr. Marija Mojca Terčelj, Adelina Pusineri, dr. Marko Frelih. Idejna zasnova postavitve, arhitektura in oblikovanje razstave je delo mag. Jasne Kralj Pavlovec. Celostno podobo in grafično oblikovanje razstave je zasnovala Danijela Grgić. Asistentka grafičnega oblikovanja: Tina Dernovšek. Lektura: Vilma Kavšček. Prevodi: David Limon (angleški jezik), Jasmina Markič in Ajda Krajnc (španski jezik).